

Frit Danmark

2. Aarg. Nr. 6

Udgivet af en Kreds af Danske

September 1943

FØR og EFTER 29. AUGUST

Selvom Begivenhederne omkring den 29. August er almen kendt, vil det dog være paa sin Plads at give en kortfattet Oversigt over dem, som Grundlag for en Vurdering af Landets nuværende Stilling og dets Muligheder for at føre Krigen mod Nazisterne videre.

Den danske Modstandsvilje har siden Besættelsen givet sig stærkere og stærkere Udslag, efterhaanden som Tyskernes Krav og vore Regeringers Eftergivenhed tog til. I Juli Maaned i Aar skete der 77 Sabotagehandlinger af Betydning, mens det tidligere Maksimum for en Maaned var 42, og 1. Uge af August bragte 23 Attentater. Rundt om i Byerne optraadte Frikorpsmænd og deres tyske Vaabenfæller mere og mere udfordrende. Det kom til Sammenstød, i Begyndelsen især i *Esbjerg*, hvor der derfor efter tysk Krav erklæredes Undtagelsestilstand den 7. August. Befolkningen svarede med Demonstrationer, og da Udgangsforbudet derefter blev skærpet, kom det til Strejker, der den 11. omfattede alt Liv i Byen. Undtagelsestilstanden maatte derefter ophæves, bl.a. af Frygt for Sympatistrejker i andre Byer. Samtidig havde der været Strejker som Protest mod tyske Arbejdskontrollører paa *Odense* Staaletværk. Det kom til Sammenstød flere Steder i Byen efter den 15., og fra den 18. nedlagde Arbejdere, Funktionærer og Borgere alt Arbejde og nægtede at genoptage det, før de tyske Provokatører var fjernet fra Gaderne. Tyskerne gik ind paa Kravene, men overholdt ikke Betingelserne, hvorfor Strejken fortsattes til Tirsdag den 24., da Besættelsestropperne faktisk havde trukket sig tilbage til Kaserne. Under Urolighederne var

talrige Danske blevet saaret, en Del mishandlet, en enkelt dræbt; til Gengæld var en tysk Officer, der bl.a. nedskød et Barn, blevet lynchet. Samtidig med Begivenhederne i *Odense* kom det til Sammenstød i næsten *alle fynske Købstæder*. Tyskerne optraadte brutalt overfor Befolkningen, og denne svarede med udbredte Strejkebevægelser. Ogsaa i jyske Byer, *Fredericia*, *Kolding*, *Aarhus*, *Frederikshavn* og *Randers* og paa *Sjælland* i *Vordingborg*, *Korsør* og *Helsingør* var der Uroligheder, Proteststrejker, tysk Beskydning af Befolkningen og danske Ofre. I *Aalborg* strejkede Arbejderne paa »Rørdale» fra 9. August paa Grund af Sabotagevagtordningen. Den 17. opdagede Tyskerne en Transport af Ammunition, som var nedkastet fra Flyvemaskine Syd for Byen. De beskød Lastbilen og dræbte dens Chauffør, mens en anden Dansker, Konstruktor *Sørensen* blev fanget og senere henrettet efter Dødsdom ved tysk Standret. Begravelsen af den dræbte gav Anledning til store Uroligheder i *Aalborg*, der hurtigt gik over i Generalstrejke, som varede indtil den 28., og hvorunder mange Danske blev dræbt.

Sabotagen fortsatte og ramte bl.a. den 15. August — Dagen for Ophæret af Transitten gennem Sverige — store Dele af det jyske Jernbanenet, samt en Række Lokomotiver paa *Aalborg* Privatbaner, der transporterede store Mængder Materiel for Tyskerne.

Trods talrige Opraab og Henstillinger fra Regering, Rigsdag og Organisationsledere lykkedes det ikke at dæmme op for Kamphandlingerne. Dr. Best blev kaldt til Tyskland, hvor v. Hanneken i Forvejen havde gjort Forestillinger om

Landsmand! — Skriv dette af og send det videre!

en skærpet Kurs overfor Danmark, og den 28. August overrakte Best en Række Krav til Scavenius, der ikke alene omfattede det den 9. August af vor Regering afviste Krav om Udlevering af danske Sabotører til tysk Fængsel, men ogsaa Indførelse af Undtagelsestilstand over hele Landet, Opretholdelse af Særdomsstole med Dødsdom som Hovedstraf, og Repressalier overfor Odense i Anledning af Drabet paa den tyske Officer. Kongen og Regeringen var enige om at afvise disse Betingelser, men henviste til den Afspænding i Situationen, som netop i disse Dage kunde spores. Der indløb ikke noget Kompromisforslag fra tysk Side, men v. Hanneken overtog Natten til den 29. Magtudøvelsen i Landet gennem det bekendte Opraab. Allerede nogle Dage forinden havde han faaet stillet Tropper til Raadighed til at foretage dette Skridt, som han utvivlsomt vilde gennemføre uanset den danske Regerings Reaktion. Og saa fulgte de tyske Overfald Slag i Slag: Dansk Militær blev efter en kort Kamp afvæbnet og interneret, offentlige Bygninger besat, tyske Standretter begyndte at arbejde, Befolkningen blev terroriseret og adskillige Civilpersoner dræbt. Landet over blev der arresteret ca. 600 Gidsler. At det var Gidsler fremgaar af, at Tyskerne ikke har nogen Anklage mod dem, men gennem Udvalget har søgt at lamme den saakaldte »Christmas Møller-Fløj« i det konservative Parti, Dansk Samling, en Række Ungdomsbewægelser, antityske Stemninger indenfor Kunst, Presse og Videnskab, og yderligere har sikret sig en Række fremtrædende Jøder. Derimod er det vigtigt at bemærke, at der ikke er taget ledende Personer indenfor Fagbevægelsen, Erhvervene eller Socialdemokratiet.

Radioen er underlagt tysk Ledelse (Lohmann og Schmidt), Pressen er underlagt streng tysk Censur, der stadigvæk eksekveres af Eskelund, og som praktisk taget omfatter alt uden- og indenrigspolitisk Stof, hver Journalist skriver under personligt Ansvar. Politiet har faaet tyske Kontrollanter og Administrationen arbejder efter faldstændig tysk Ordre. Der er udstedt Dekreter om, at Tyskerne kan overtage dansk Ejendom

efter Forgodtbefindende, der paalægges vort Erhvervsliv Pligt til at arbejde for tyske Interesser og Arbejderne tvinges til at tage anvist Beskæftigelse f. Eks. som Sabotagevagter. Ikke alene Militærpersoner og Gidsler, men alle tidligere arresterede danske Frihedskæmpere bevogtes nu af Tyskerne, for saa vidt de ikke sendes til Tyskland.

Reaktionen har fra dansk Side — bortset fra Hærens og navnlig Flaadens tapre Indsats og fra Befolkningens Demonstrationer — hidtil været rent defensiv. Under Truslerne om Dødsstraf lykkedes det ikke at gennemføre den Folkestrejke, der efter den almindelige Mening vilde have været det værdigste Svar paa Overfaldet, men paa adskillige Virksomheder strejkedes dog, og endnu flere Steder etableredes sit-down Strejke. Kongen betragter sig som Krigsfange og nægter at foretage Regeringshandling, saaledes ogsaa at modtage Scavenius-Regeringens Demissionsbegæring. Konge- og Regeringsmagt betegnes som »hvilende«, og Administrationen gennemføres af Ministerialkontorerne, idet Departementscheferne har paataget sig at lede hver deres Forvaltningsgren uden at danne noget samlet Raad. Det har vakt dansk Forbavselse, at de betingelsesløst er gaaet ind paa denne Ordning uden først at stille Krav om Løsladelse af Gidslerne og Ophævelse af tyske Standret er.

Rigspolitichefen og Formændene for de to Politiorganisationer har krævet af Tyskerne, at enhver Politimand, der ikke fandt det overensstemmende med sin Samvittighed at fortsætte Tjenesten, skulde have Ret til at trække sig tilbage, — at dansk Politi ikke skulde medvirke ved Arrestation af Landsmænd, der skulde arresteres af eller udleveres til Tyskerne, og at dansk Politi skulde trække sig tilbage, hvor tysk Militær griber ind overfor Befolkningen. Ikke des mindre har vort Politi Side om Side med Værnemagten overvaaget Gennemførelsen af det natlige Færdselsforbud, hvilket maa synes i Strid med Politiledelsens Krav.

Formaalet med den nazistiske Aktion er klart: Efter von Hannekens Mening vil Tyskland under denne Tilstand bedre end under den tidligere kunne udbytte Landet

som militær Basis og som Produktionskilde. At dette er rigtigt, fremgaar bl. a. af, at Erhverv og Fagbevægelse ikke er udfordret gennem Arrestationerne. Bests Forsoningspolitik er slaaet fejl, men han er ikke dermed nogen »død Mand«: Han har fra Dagmarhus Ledelsen af det økonomiske Liv i sin Haand. Og han er sammen med Hanneken ivrigt optaget af at finde en Udvej der kan give Forholdene i Landet et Skin af Legalitet. Helst ser Tyskerne nu, at der dannes en ny dansk Regering under Kongens og Rigsdagens Medvirken. Om ikke en parlamentarisk Regering, saa et Administrationsraad med en tysksindet Embedsmand (Knutzen?) i Spidsen. Hidtil har Landets officielle Ledere dog vægret sig ved at deltage i Skabelsen af et saadant Organ, der trods sin formelle Lovlighed ikke vilde besidde nogen Myndighed overfor Tyskerne. Men der findes Elementer indenfor Rigsdagen, Administration og Erhverv, der ikke er uvillige til ogsaa denne Kapitulation.

Overfor saadanne Bestræbelser maa vi hævde, at det trods den utvivlsomme Skærpelse af den danske Befolknings Vilkaar er en Fordel, at Landet nu har faaet rene Linier: Den formelle Magt er overtaget af dem, der længe har haft den reelle, af Besættelsesmagten. Mens adskillige af vore Landsmænd tidligere kunde hævde, at Samarbejdet med Tyskland efter Scavenius' Linje trods alt dannede et vist Bolværk mod den tyske Udbytning, er denne Undskyldning nu faldet væk. Ingen nok saa »lovlige« Regering vil kunne hindre Tyskerne i at udføre de Overgreb, de stæder for godt. Skillelinjen ligger nu skarpt optrukket. Paa den ene Side Tyskerne og deres lille Følge af Forrædere, paa den anden Side hele det danske Folk med Kongen og den Rigsdag i Spidsen, der for mindre end et halvt Aar siden blev valgt som Demokratiets Forsvarere. Ingen ærlig Dansker, der ønsker Genoprettelsen af vort Lands Frihed og Demokrati, bør række Tyskerne en hjælpende Haand ud af de Vanskeligheder, de selv har skabt sig.

Befolkningen haaber og venter:

at Kongen fortsat vil nægte at fungere som Statsoverkøved og

ikke udnævne nogen ny dansk Regering,

at Rigsdagen ligeledes vil nægte sin Medvirken til Skabelsen af et Ministerium og i det hele taget ikke under nogen Form indlade sig i Forhandlinger med tyske Myndigheder, saalænge ikke samtlige politiske Fanger og Gidsler er frigivet, og Retsudøvelsen overgaaet til danske Domstole,

at Embedsmændene i Centraladministrationen vil afvise ethvert Forslag om at træde sammen til et Administrationsraad,

at Tjenestemænd af alle Grader i de centrale og lokale Administrationsgrene paa alle Maader lægger Hindringer i Vejen for Tyskerne og gennem Desorganisation og Obstruktion søger at hindre ethvert tysk Overgreb,

at Politiet konsekvent følger den Linje, deres øverste Ledelse har angivet i de ovennævnte Krav, og udelukkende føler sig solidarisk med den danske Befolkning,

at Erhverv, Industri, Handel og Landbrug paa alle Maader sinker og forvansker Udførelsen af de Opgaver, Tyskerne paalægger dem,

at Funktionærer, Kontorfolk, Haandværkere og Arbejdere i deres daglige Virksomhed stadig holder sig for Øje, at alt, hvad der skal leveres til Tyskerne, støtter vore Fjenders Krig mod os, og at det derfor skal laves saa langsomt, saa unøjagtigt og saa uholdbart med saa stor Anvendelse af Raamaterialer som overhovedet muligt.

Den danske Front har aldrig staaet saa enig som i Dag; den maa føre Kampen videre med endnu større Fasthed og Effektivitet end tidligere. Der findes ingen Undskyldning for paa nogen Maade eller blot i ringeste Grad at støtte Hitlers Krig, der i lige saa høj Grad er rettet mod os som mod de andre allierede Nationer.

Om kilden

Før og efter 29. august

Artiklen blev bragt i det illegale blad, Frit Danmark, sep. 1943.

I artiklen beskrives og forsvares det stigende omfang af sabotagehandlinger og dansk modstand forud for samarbejdspolitikkenes ophør.

Frit Danmark blev udgivet 1942-1982 af den tværpolitiske gruppe "Frit Danmark", som var en af de mest betydelige modstandsorganisationer i det besatte Danmark.

Kilden er fra [Illegal Presse](#) og gengivet her med tilladelse fra Historisk Samling fra Besættelsestiden.